

תורת בטחון – פרשת תולדות

בענין מהותו של תפילה הוא בטחון

וַיַּעֲתֵר יַצְחָק לֵה' לִנְכַח אֶשְׁתּוֹ פִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתֵר לוֹ ה' וַתֵּהָרֶר רַבְקָה אֶשְׁתּוֹ. (כה, כא)

ופי רבינו בחיי ז"ל, "הכתוב היה ראוי להקדים ולומר, ותהי רבקה עקרה, ואח"כ: ויעתר יצחק לה' כי עקרה היא, ומה שהקדים התפילה יתכן לומר שהקדים העיקר, ולמדנו שאין הכונה שתהיה העקרות סבת התפילה שא"כ הסיבה עיקר והתפילה טפל לה, אבל הכונה לשון הכתוב כי התפילה סיבת העקרות, ולומר לך שלא נתעקרה אלא כדי שיתפללו שניהם על הדבר, לפיכך הקדים התפילה שהיא העיקר והסיבה הראשונה שבשבילה בא העקרות לרבקה אמנו. וזהו שדרשו ז"ל: (שיר השירים רבה ב, לד) מפני מה נתעקרו האמהות, מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, עכ"ל. ומבואר מדבריו יסוד גדול ונורא בענין תפילה, שהתכלית של תפילה אינו רק סיבה לינצל מהצרות ויסורים, אלא אדרבה הסיבה של הצרות הוא להתפלל להשי"ת. מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. אולם יש להתעורר, מדוע הקב"ה מתאוה רק לתפילתן של הצדיקים? מי שאינו צדיק אין הקב"ה מתאוה לתפילתו? וכבר עמדו על זה כמה מרבותינו ז"ל.

תפילה הוא קיווי

הנה קודם כל נבאר קצת מהו מהותו של תפילה, ועל ידי זה יתברר הענין בטוב טעם ודעת. הנה איתא בגמ' (ברכות לב, ע"ב): "אמר רבי חמא ברבי חנינא: אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'. תנו רבנן, ארבעה צריכין חזק ואלו הן: תורה, ומעשים טובים, תפילה ודרך ארץ וכו' תפילה מנין - שנאמר קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'", ע"כ. ומבואר מדברי הגמ' דתפילה הוא ענין של בטחון, שלשון הקרא האומר להתפלל ולחזור ולהתפלל הוא לשון "קוה", וזהו אחד מן העשר לשונות של בטחון שכתב החובת הלבבות (סוף שער הבטחון). וכיון שכן, מי שהתפלל ועדיין תפילתו לא נענתה, לעולם אינו מתייאש, שהרי עדיין מקוה שהקב"ה יענה תפילתו. אבל מי שאינו בוטח בהשי"ת, אם התפלל ולא נענה, שוב אינו מקוה שיענה הקב"ה לתפילתו, ועל כן אינו חוזר ומתפלל.

עם הבטחון צריך תפילה

ולבאר הענין נקדים דברי הגאון ר' יצחק בלאזר (כוכבי אור אות ט') שכתב לבאר דברי המדרש באיכה (פ"ג אות ט'): "טוב ה' לכל. יכול לכל, תלמוד לומר לנפש תדרשנו", ע"כ. וז"ל, "ידוע כי מיסודי דרכי עבדת ה' ית"ש הוא הבטחון באלקים ית"ש וכמה כתובים רבו ע"ז לבל יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם כי אם יהיה ה' מבטחו, וברוך הגבר אשר יבטח בה'. והנה בנוהג שבעולם אם נדיב אחד מבטיח לעני לתת לו די סיפוקו, והוא ממלא הבטחתו ונותן לו תמיד די

מחסורו אשר יחסר לו, היתכן כי בכל יום ויום יחלה העני פני הנדיב כי לא יעזוב את חסדו ממנו, ולא יגרע לחם חוקו, כי אין זה מהנימוס ודרך ארץ כמובן. ולזה הייתי אומר כי כמו כן כאשר הקב"ה מצוה להאדם לשום מבטחו בו ית"ש ומשיביע תמיד לכל חי רצון, מה צריך עוד בקשת רחמים מלפניו ית"ש תמיד? אכן לא כן הדבר כי הבטחון לבד אינו מספיק ורצונו ית"ש הוא אשר עם הבטחון יתפלל האדם ויבקש רחמים מלפניו ית"ש תמיד על צרכיו אז יהיו עיניו נשואות אל ה' ית"ש, כי יפיק רצון מאתו למלאות משאלות לבבו לטובה. וכאשר כן קבעו לנו האבות הקדושים להתפלל ג' פעמים בכל יום, זהו מה שאמרו חז"ל במדרש טוב ה' לקויו, יכול לכל היינו גם למי שאינו מתפלל אליו כלל, כי אין צריך רק לקוות אל ה' לבטוח בו ית"ש, ת"ל לנפש תדרשנו, היינו כי עם הבטחון צריך ג"כ לדרוש ולהתפלל לפניו תמיד, וכאשר ידרשנו ימצא לו", עכ"ל. הרי ברור מדבריו, שאין שום מקום למעות ולומר מאחר שבוטח אדם בהשי"ת אין צורך לתפילה, זהו טעות מוחלטת! שהרי תפילה הוא ג"כ חלק מעבודת הבטחון.

תפילה הוא השלכת על ה' יהבך

מן היסודות של תפילה הוא להכיר שהקב"ה הוא השליט על כל והוא המשביר לכל הארץ, וכל צרכנו צריכים לבקש אך ורק מהקב"ה. וכ"כ החובת הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג, חשבון ט') וז"ל, "וראו לך, אחי, שתדע, כי כוונתנו בתפלה אינה כי אם כלות הנפש אל האלהים וכניעתה לפניו עם רוממותה לבוראה ושבחה והודאתה לשמו והשלכת כל יהביה עליו", עכ"ל. הרי שיסוד של תפילה - הוא ענין של בטחון בהקב"ה. ורק כאשר מגיעים לידי הכרה שאין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים, רק אז יכולים להתפלל כראוי וכנכון, כי אין התכלית של תפילה עבור הבקשות, אלא "השלכת כל יהביה עליו".

ועי' בהרמח"ל שכתב נמי ע"ד זה (דרך ה' ח"ד, פרק ה') וז"ל, "והנה הכין הבורא יתברך שמו תקון לזה, והוא מה שיקדים האדם ויתקרב ויעמד לפניו יתברך, וממנו ישאל כל צרכיו, ועליו ישליך יהבו, ויהיה זה ראשית כללי ועקרי לכל השתדלותו, עד שכאשר ימשך אחר כך בשאר דרכי ההשתדלות, שהם דרכי ההשתדלות האנושי, לא יקרה שיסתבך וישתקע בגופניות וחמירות, כיון שכבר הקדים ותלה הכל בו יתברך, ולא תהיה ירידתו ירידה רבה, אלא תסמך על ידי התקון הזה שקדם לה", עכ"ל.

תפילה הוא חיזוק מדת הבטחון

כתב רבינו אברהם בן הרמב"ם (בספר המספיק לעובדי ה', ע' בטחון) וז"ל, "וכן צריך הבושה לחזק בטחון ע"י תפילה ובקשה ותחנה אליו יתעלה, ואמר דוד (תהלים יח, ד): "מהלל אקרא ה' ומן איבי אושע". ועוד אמר (שם, ז): "בצר לי אקרא ה' ואל אלקי אושע, ישמע מהיכלו קולי". ומאמרו בענין זה רבים מעולם, וכו', עכ"ל.

הרי שעצם התפילה הוא חיזוק במידת הבטחון, שיתפילה עצמה מביא לידי הכרה במי שאמר והיה העולם.

בביאור אמאי יועיל תפילה אם הכל כבר נגזר

בספר העיקרים (מאמר ד', פרק י"ח) באר למה יועיל תפילה, שאם כבר נגזר הגזירה על האדם, הרי יקרה הדבר בין אם יתפלל בין אם לא יתפלל. וכתב שאין זה קשה, משום דגזירת ה' הוא רק על האדם במצבו, אבל תפילה מתרומם האדם ממדרגתו, וכשהוא באותו מדרגה גבוהה יותר, לא יקרה לו כל און, ע"ש כל אריכות לשונו. מ"מ הזינן מדבריו, שיסוד של תפילה אינו רק בקשת צרכים מאת הבורא, אלא הענין הוא להתרומם ולהתעלות מעלה מעלה במדרגת האדם. אך לא נתבאר איך תפילה מתרומם האדם? אלא שהענין הוא, שעצם התפילה כראוי וכנכון, הרי זה עצמה מביא לידי בטחון, שהתפילה מתרומם האדם עד שמגיע למדרגת הכרה בכורא עולם "שאין עוד מלבדו" כמוש"כ הנפש החיים (סוף שער ג'), שהוא מדרגה עילה ביותר.

לבטוח בהשי"ת שיענה תפילתו

הנה רבינו יונה (ברכות ב: מדפי הרי"ף) כתב לבאר הא דאמר רבי יוחנן: "איזהו בן עולם הבא זה הסומך גאולה לתפילה". וז"ל, "י"ל וכי מפני שסומך גאולה לתפילה יש לו שכר כל כך שיהיה בן עוה"ב ... ועוד אמר מורי נר"ו טעם אחר מפני שכשמוזכר גאולת מצרים ומתפלל, מיד הוא מראה שבוטח בה' בתפילה כיון שמבקש ממנו צרכיו, שמי שאינו בוטח בו לא יבקש ממנו כלום. וכן נראה באלה שמות רבה בפרשת בא אל פרעה שאומר לשם שכשראו ישראל הנסים והנפלאות שהיה עושה עמהם הבורא שלא כטבעו של עולם בטחו בו ועל זה נאמר: "וירא ישראל את ה' הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' וגו'". וכיון שמוזכר עכשיו אותה הגאולה שכשחו אבותינו בה' והצילים ומתפלל מיד, נמצא שגם הוא בוטח בו שיענה אותו, כמו שענה לישראל בעבור שבטחו בו, ומפני זה מוזכר אותה הגאולה ומתפלל מיד, והבטחון הוא עיקר היראה והאמונה, ולפיכך זוכה בסיבתו לחיי עולם הבא", עכ"ל.

ומבואר מדבריו ב' יסודות בענין בטחון בתפילה: א. אין תפילה אלא מתוך בטחון בה' ית'. ורק אחר שהאדם מבין בדעה ברורה, שאין לו על מי להישען אלא על אביו שבשמים, אז יכול להתפלל ויבקש ממנו צרכיו. ב. יבטח בה' שיענה תפילתו. כי אחר שהאדם מתפלל, צריך לבטוח שהקב"ה שמע והקשיב לתפילתו והוא ית' יענה תפילתו ויעשה מה שטוב לו.

הקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים

וא"כ י"ל דלפי כל הנ"ל מובן היטב מדוע הקב"ה מתאוה דוקא לתפילתן של צדיקים. דמהותו של תפילה הוא בטחון, ומהותו של בטחון הוא להיות דבוק בהשי"ת כמו שהאריך המשך חכמה (דברים י, כ). א"כ למי מתאוה הקב"ה שיהיה דבוק בו? דוקא הצדיקים! וע"כ מתאוה דוקא לתפילתן. משל למה הדבר דומה: למלך בשר ודם, עם מי יש לו תשוקה חשק ורצון לדבר? רק לנכבדי בני העם, שזהו כבודו. אבל פחותי בני העם, בזיון הוא למלך כל קשר עמהם.

כן קו"ח בן בנו של קו"ח למי רוצה הקב"ה לשמוע לתפילתו, רק מהצדיקים המבקשים פניו.

וכ"כ מצינו שזהו הטעם שירד המן בכל יום. דאיתא ביומא (עו, ע"א): "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי: מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה? א"ל: אמשול לכם משל: למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים", ע"כ. הרי, דהסיבה שהשי"ת לא זימן לכלל ישראל פרנסתם רק פעם אחת בשנה, משום שרצה שיקבלו ישראל פניו בכל יום. ולכן בכל יום אנו צריכין לקבל פניו, ולהתפלל אליו לכל צרכינו. ועי"ז נהיה דבקים בו ית', ובוטחים בו באמת.

תפילה היא השתדלות גדולה

הנה החובת הלבבות (סוף שער הבטחון) כתב משל לבאר שהסיבות שהם יותר קרובים, באמת הם רחוקים מאוד וז"ל, "כמו המלך, כשהוא רוצה לענות אחד מעבדיו, מצוה משנהו לעשות, והמשנה מצוה השר והשר מצוה השוטר והשוטר מצוה לסרדיוט והסרדיוט מצוה הנוגשים והנוגשים מקיימים המעשה בכלים מוכנים לו. ואשר יכלתו מעוטה מכלם להקל מצערו ולהוסיף עליו, הם הכלים, מפני שאין להם חפץ, והנוגשים יותר יכולים מהכלים, וכן הסרדיוט יותר מהנוגשים והשוטר יותר מן הסרדיוט והשר יותר מן השוטר והמשנה יותר מהשר, והמלך יותר מכולם, מפני שאם ירצה, ימחל לו. וכבר נראה לך, כי חלישות העילות וחוקתם להועיל למעולל תהינה כפי קרבתם ורחקם ממנו. והבורא יתעלה, אשר הוא תכלית העילות ברוחק מן המעוללים, ראוי לבטוח בו ולסמוך עליו לחזק יכלתו על תועלתם ונזקם", עכ"ל.

הנה, בהמשל, יש השתלשלות הדברים מאז שהמלך גוזר הגזירה עד שיענה העבד בפועל, ומי שלבסוף הוציא העונש אל הפועל הרי הוא יותר רחוק מעצם דיבור [גזירת] המלך, וע"כ, אם העבד מתחנן לפני השר [המענישו בפועל] להקל העונש מעליו, הלא לא יועיל לו כלום, כיון שאותו השר אין לאל ידו להקל העונש שכבר נתחייב מטעם המלך. וא"כ, הא דאין לו תקוה להאי עבד האומלל, הוא רק משום שהדבר תלוי רק במלך, ולו, אין לו הזדמנות לדבר אל המלך.

והן הן הדברים במי שאינו מאמין בהקב"ה, הרי אין לו הזדמנות לדבר אל המלך כיון שאינו מאמין שהקב"ה בעצמו הביא עליו העונש. אבל מאחר שאנחנו מאמינים בני מאמינים, שהבורא יתברך שמו הוא הבורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים - הרי כאשר נמצאים במצב שהקב"ה מעניש אותנו, אין לנו להתייאש לדבר עם הקב"ה, כי יש בידנו וביכולתנו להתחנן ולעמוד על נפשנו מלפני הבורא עולם להקל העונש והגזירה אשר נגזר עלינו. וא"כ נמצא בכל מצב שהוא, ההשתדלות הגדולה שיוכל האדם לעשות, היינו להתפלל לפני מלך המלכים הקב"ה, שכל הנהגת העולם הוא כולו במאמרו.